

Ö. Armin Prebeg, ofcap.
bolnički dušobrižnik — Split

SVEĆENIK I UMIRUĆI

Za obradu ove teme služio sam se uglavnom knjigom dr. Elisabeth Kübler Ross: RAZGOVORI S UMIRUĆIMA, bibl. »Oko tri ujutro«, izd. Provincijalat oo. trećoredaca, Zagreb 1976. Vjerujem da su mnogi od vas pročitali tu knjigu, a onomu koji je još nije pročitao od srca preporučam da je svakako uzme u ruku, jer sadrži vrlo korisna i stručna zapažanja glede komuniciranja s teškim i umirućim bolesnicima.

Sudeći po naslovu teme, može tko pomisliti da se radi o svećeniku, bolničkom dušobrižniku, koji danomice gleda smrti u oči, koji zaista često ima priliku biti uz umiruće bolesnike. Međutim, moram malo ispraviti takvo eventualno mišljenje. Naime, teški bolesnici obično se nalaze u bolnici u tzv. šok sobama ili u odjelu za intenzivnu njegu, a pristup u te prostorije nije tako lagan kao pristup u obične bolničke sobe. Jasno je da se u tim šok sobama, odnosno u odjelima za intenzivnu njegu, nalaze teški bolesnici čije je momentalno stanje takvo da ih se može smatrati ozbiljnim kandidatima smrti. U svojoj trogodišnjoj službi bolničkog dušobrižnika bio sam samo dva-tri puta prisutan uz pacijenta koji je stvarno bio u posljednjim trenucima života, a ni ti slučajevi nisu bili u spomenutim šok sobama.

Slobodan pristup bolničkom dušobrižniku i u šok sobe

Meni kao bolničkom dušobrižniku slobodan je pristup i u šok sobe i u tzv. CIT (centar za reanimaciju . . .), i to u svako doba dana i noći, ako to zatraži bolesnik, njegova rodbina ili njegovi poznati.

Bilo je možda slučajeva da rodbina nije pozvala svećenika — makar je to bolesnik želio — jer su naprosto mislili da svećenik ne može tu pristupiti. To ljudi lako zaključče zbog toga što je i njima veoma teško doći do bolesnika dok se nalazi u tim odjelima. Sjećam se kako je jednom zgodom bila začuđena supruga jednog teškog bolesnika kad joj je medicinska sestra rekla: »Gospodo, vi ne možete ući unutra, a svećenik može k bolesniku, kad je to vaša želja«. Općenito govoreći, medicinsko osoblje očekuje od svećenika — a više puta u tom smislu i napomene koju riječ — da se kod bolesnika u šok sobi što kraćim načinom obavi vjerski obred i zatim se odmah udaljiti, bez suvišnog zadržavanja.

Smatram da bi bilo dobro upozoriti vjernike da oni mogu pozvati svećenika i onda kad im se bolesnik nalazi na takvim odjelima u koje će rodbina jedva moći doći do bolesnika. Ponavljam: iz iskustva znam da mnogi naši vjernici smatraju kako svećenik tamo nema pristupa.

Kao što iz dosad rečenoga vidite, ja i nemam baš mnogo iskustva s umirućim bolesnicima. No, danas bismo slobodno mogli reći da imamo umirućih bolesnika u širem i u užem smislu riječi. Koji su bolesnici umirući u užem smislu riječi, to je svakome jasno. Umirući bolesnici u širem smislu riječi bili bi oni bolesnici koji nisu baš na smrtnom krevetu, ali nisu mnogi od njih ni daleko od te opasnosti. Većinom su to stari bolesnici, asmatičari, šećeraši (na granici kome), zatim žučni i bubrežni bolesnici s teškim napadima itd.

S ovim posljednjima, tj. umirućim u šire msmislu riječi, vrlo često se susrećem u bolnicama i staračkim domovima. Zato kad ovdje govorim o umirućima, onda u prvom redu mislim na umiruće u širem smislu riječi.

Priprava vjernika na činjenicu smrti

Mislím da se slažemo da župnik, ili uopće dušobrižnik, neće temu o smrti ostavljati isključivo kao glavnu točku misijskih propovijedi ili duhovne obnove župe. Već nam i sama liturgija sugerira da na pojedine blagdane (Svi sveti, Dušni dan) izravnije progovorimo o našoj velikoj kršćanskoj nadi, o našem konačnom susretu s Gospodinom. Također i obnovljeni obred sprovoda pruža lijepu priliku da smrt istaknemo kao prijelaz u vječnu slavu, kao susret s milosrdnim Ocem »koji je poslao Sina svoga Jedinorođenca da nijedan koji u njega vjeruje ne propadne, nego da ima život vječni« (Iv 3, 16).

I sprovodna misa daje nam divnu priliku da utješimo prisutnu rodbinu i ostale vjernike. Naročito bih upozorio na divni tekst pokojničkog predslovlja, koji u činjenici smrti naviješta obećanu besmrtnost: »... koji tuguju zbog neizbježne smrti, njih neka tješi obećanje buduće besmrtnosti. Jer tvojim se vjernima, Gospodine, život mijenja, a ne oduzima; i pošto se raspadne dom ovozemnog boravka, stječe se vječno prebivalište na nebesima...« I ostali misni tekstovi puni su te velike nade, te ljubavi Božje, koja ne mimoilazi ni pokajanog razbojnika koji se tek »pet minuta prije dvanaest« obratio toj Ljubavi i nije bio razočaran odgovorom: »Zaista, kažem ti, danas ćeš biti sa mnom u raj« (Lk 23, 43).

Uvjeren sam da vjernici, koji često u svojem životu uz činjenicu smrti doživljavaju i veliku utjehu razmišljajući o ljubavi Božjoj, već se nekako unaprijed jačaju i utvrđuju u nadi da ih Bog neće ostaviti u njihovim teškim časovima smrtne bolesti i samog umiranja. Ne zamjerite ako kažem, da nije dobro u propovjedima i poukama grmjeti o Onome kojega je najmiliji Isusov učenik definirao kao Ljubav. A kad je konačno u Isusovom životu zagrmjelo na Golgoti, nisu tada padale tuđe glave — nije nastupilo dvanaest legija anđeoskih osvetnika — nego je On položio svoju glavu, svoj život kao otkupninu za mnoge. Tako nam i Oci u vjeri predaše, da je »radi nas ljudi i radi našega spasenja sišao s nebesa«.

Naviještati Božju poruku kao poruku ljubavi, to znači mnogo učiniti za ljude, da se u teškim i sudbonosnim trenucima svoga života ne predaju pesimističnom tugovanju nego da u svom srcu osjete nepokolebivo pouzdanje u Božju dobrotu koju je tako lijepo izrazio psalmist govoreći: »Pa da mi je i dolinom smrti proći, zla se ne bojim, jer si ti sa mnom« (Ps 23/22, 4).

Jeremijade teških bolesnika

Često doživljavamo ona gorka, prigovarajuća pitanja: »Zašto je baš mene Bog kaznio?« ili: »Što sam Bogu sagriješio, da moram toliko trpjeti?« ili: »Uvijek sam išao u crkvu, Bogu se molio, postio . . . , a oni koji ne idu u crkvu i ne vjeruju, nikad nisu bolesni«. Iz tih i sličnih tužaljki razabiremo pogrešno mišljenje ljudi koji u Bogu više gledaju suca i osvjetnika, nego Oca i Spasitelja.

Što reći takvom ojađenom, ali ipak kršćanskom srcu? Ja obično pitam: »Zašto vi svoju bolest tumačite kao kaznu za grijeh? Kad bi bolest i ostale životne nedaće bile kazna za grijeh, onda nikako ne bismo mogli shvatiti muku Isusovu, jer barem on nije ništa sagriješio«. Više puta i ovako kažem: »Čuj, dragi prijatelju! Da li ste se vi s Bogom pogodili, da nećete nikad biti bolesni, da ćete doživjeti duboku starost i onda jednog dana posve zdrav(a) pasti u grob? Ja mislim da te pogodbe između vas i dragoga Boga nije bilo. Naravno, da svaki čovjek želi da bude zdrav, ali su bolest i starost normalni pratilci ljudske sudbine, koja ni vas ne može mimoći. A konačno, malo pogledajte oko sebe pa mi recite gdje su ti savršeno zdravi sretnici«.

Svaki čovjek teoretski zna da je smrtni i da će prema tome jednog dana i iskusiti tu svoju smrtnost. Ipak se čovjek teško miri s tom svojom žalosnom sudbinom. Duhovito u tom smislu primjećuje ruski nobelovac Solženjicin u svome romanu: »Odjel za rak«: » . . . Nije strašno umrijeti jednom; strašno je sada umrijeti«. I što se čovjek zbog starosti i bolesti više približava tome strašnome »sada«, to mu je potrebno više pomoći i ohrabrenja.

Svećenik — nosilac nade u bolesti

Imajmo na umu ovu činjenicu: nitko nije tako drag ljudima kao onaj koji im znađe uliti hrabrosti i nade. Zato u čitavom našem svećeničkom djelovanju mi moramo biti u prvom redu nosioci nade, jer bez nade se neda živjeti. A naša je nada utemeljena, ne na stvarnostima ljudskim nego na božanskim. Zato gorljivi dušobrižnik neće čekati da se kod bolesnika rasplamsa bolest nego će — da se slikovito izrazim — reagirati čim se

»zadimi«, tj. čim sazna da je neki od njegovih vjernika obolio. Na taj način će u pojedinim sredinama nestati strah pred tim »crnim gavranom«, čiji se dolazak u kuću bolesnika ponegdje popraćuje komentarem: »Evo popa! Dakle, gotov je«.

Svećenik — redoviti posjetilac bolesnika

Svi osjećamo i znamo da je dobro i korisno posjećivati bolesnike, jer i sami želimo da u bolesti ne budemo prepušteni samoći i vlastitoj nemoći. Zato u toj stvari, mislim, da vrijedi pravilo: »Bolje više nego manje«. Kad svećenik ide k bolesniku samo kad je »gusto«, onda je sigurno da će sve teže i teže (rjeđe i rjeđe) pronalaziti put do bolesnika. Zato je dobro rezervirati si jedan dan u tjednu (ili dvaput mjesečno) za bolesnike. Tu ne podrazumijevam cijeli dan: obično će biti dosta rezervirati sat-dva dopodne ili popodne, a možda i mnogo manje, naročito kad se radi o maloj župi.

Pokojni profesor pastorala u Zagrebu Dr. Ivan Škreblin preporučivao nam je da kao dušobrižnici na velikim župama uvedemo tzv. dan bolesnika. Toga dana bi i zvono oglasilo polazak svećenika bolesnicima, a ujedno ih potaklo da se mole za bolesnike i sve patnike u župi. Mislim da taj savjet zavrijeđuje pažnju, jer se tako čitava župa aktivira u brizi oko bolesnika, a sam bolesnik osjeća brigu svoje braće kršćana koji ne samo da mole za bolesnike nego su, potaknuti Duhom Božjim, spremni i na razne druge načine pomoći bolesniku i njegovoj obitelji.

Bolesnik čezne i očekuje posjete

Iz vlastitoga trogodišnjeg iskustva znam kako velika većina bolesnika želi da ih se posjećuje. Dan posjeta željno se očekuje. To vrijedi i za vjernike i za one koji ne slove kao vjernici. I oni vole da ih svećenik ne mimoide, makar od njega ne traže vjerskih usluga. Jedan mi je ateist rekao: »Gospodine, nema toga čovjeka koji ne voli da ga se posjećuje kad je slab i bolestan; vama svaka čast što redom obilazite bolesnike«.

Jedna pacijentica — teška bolesnica od 17 godina — na pitanje, da li je jako potištena kad ostane sama, odgovorila je: »Mene gotovo hvata kao neka panika, jer volim ljude i volim da su ljudi oko mene... Ne znam zašto, ali kad sam sama, iskrsavaju svi problemi, pa sam deprimirana kad nemam s kim razgovarati« (Razgovori s umirućima, str. 154). Prepustiti bolesnika samom sebi u najviše slučajeva znači izručiti ga paničnom strahu i vlastitoj bespomoćnosti.

Kad je bolesnik zbilja blizu svršetka, a više puta je i sam toga svjestan, jer to malo-pomalo pročita i na svojoj okolini, on zna da mu ništa ne može pomoći, ali u samoj našoj prisutnosti osjeća veliko olakšanje.

Zato ga te pomoći nemojmo lišiti. Ako nam bolesnik dugo drži ruku, onda je to znak da nas moli neka ga ne ostavljamo. Taj nijemi znak ipak je za srce koje kuca za bližnjega signal da bolesnik želi nas same, a ne neku konkretnu našu uslugu. Takvi trenuci šutnje mogu biti najsmislenija komunikacija za ljude kojima nije neugodno ostati kraj umirućeg bolesnika. Naša nazočnost govori bolesniku da smo mu na raspolaganju do kraja. On opaža kako nije prepušten samom sebi da u jadu, muci i ostavljenosti odboluje te stravične trenutke koji mu još preostaju.

Kako svi znamo, čovjek je biće koje komunicirajući radost postaje još radosniji, a komunicirajući žalost postaje manje žalostan. Zato je važno saslušati bolesnika, makar se te jadikovke ponavljale i više puta, jer će mu to olakšati njegove muke. Ako nas bolesnik zamoli da sjednemo kraj njega, onda mu ispunimo tu želju, jer je to — možda — njegova zadnja želja. Htio bih ovdje napomenuti da smrt nije zaraza, pa je i to jedan razlog više da ne bježimo od umirućeg bolesnika.

Što nije dobro govoriti kod bolesnika?

Nikad nemojmo upotrebljavati ove i slične izraze: »Sve je tu uzalud«; »nema tu pomoći«; »gotovo je s njime«; »ništa se tu neda učiniti« ... To se pred bolesnikom nikad ne govori, makar nam se čini da je situacija zaista bezizlazna. Bolesnika najkasnije ostavlja sluh. Stoga se zna dogoditi da on čuje što se oko njega govori, iako ne reagira.

Nikad nesmijemo izražavati nepovjerenje prema liječnicima i ostalom medicinskom osoblju; a ako se bolesnici tuže na njih, obično su to čuvstvene i paušalne tužbe koje ne treba ozbiljno uzimati. One po prilici ovako glase: »prije mi je bilo bolje«; »nisam se trebao dati operirati«; »ništa oni, moj dragi velečasni, ne znaju«; »jedan ti propiše jedan lijek, a drugi prekriži ovaj i propisuje ti drugi« i slično. Vjerujem da će svaki dušobrižnik znati odgovoriti na takve pritužbe i da će bolesniku znati pokazati kako ima smisla liječiti se, premda svaki pametan čovjek zna da liječnici uz sve svoje znanje i zalaganje nisu nikakvi čudotvorci.

I kad je situacija kod bolesnika doista teška, nikad nećemo moći sa sigurnošću predvidjeti da li je blizu svršetak. Zato nije dobro da se svećenik upušta u ono što nije njegov djelokrug. Može eventualno izreći sud o ozbiljnosti situacije, ali ne smije izreći »smrtnu presudu«. Nikada ne zatvoriti vrata nade, makar ona bila ne znam kako neznatna. Dapače, dobro je isticati velike rezultate u otkrivanju uzročnika bolesti i pronalaženju novih i djelotvornijih lijekova. To bolesniku zvuči uvjerljivo, jer danas mnogi časopisi, pa i dnevna štampa o tome često piše. Uz malo mašte i dosjetljivosti uvijek se može naći neka lijepa i koliko-toliko realna utjeha. Nikad ne nastupati s prozirnim, montiranim optimizmom koji nije uvjerljiv. Izrazi, kao npr., »sjajno izgledaš«, »ti si uvijek bio junačina«, »još malo, pa ćemo na kupanje« i slično — to ne znači ohrabriti i tješiti teškog bolesnika nego podcijeniti njegove muke i jade.

Uvijek se isplati dizati duh bolesniku, jer više puta dođe i do nena-
danog obrata bolesti na bolje. Događa se nešto kao u šahu, kad se izne-
nadnim obratom partije spasava onaj koji je bio na rubu poraza. Za vri-
jeme svoje trogodišnje službe bolničkog dušobrižnika doživio sam takve
slučajeve. Bolesnika uvelike tješi i naše obećanje da ćemo ga opet posje-
titi. Iz tog obećanja on zaključuje da još nije baš najgore, da će on još
doživjeti susrete sa svojim svećenikom, odnosno sa svojom rodbinom i
prijateljima. Čini mi se da nije dobro da teškog bolesnika posjećuje na-
jednom više posjetilaca i da se dugo zadržavaju kod njega. To bolesnika
umara, a u pojedinim slučajevima upravo mrcvari. Nije dobro da posjeti
dugo traju tako, da bolesnik stvarno odahne kad se posjetioci razidu.

Nikada bolesnika ostaviti bez utjehe

Više puta bolesnik misli da mi svećenici sa svojim molitvama mnogo
možemo što se tiče ozdravljenja. Mole nas i zaklinju da se molimo za njih
i vjeruju da je naša molitva čudesno djelotvorna. Najteže mi je kad me
mlađi bolesnik iskreno i s velikim pouzdanjem pita: »Velečasni, hoću li ja
ozdraviti?« ili: »Zar će Bog dopustiti da ja tako mlad umrem?« Odgovor
bi mogao biti možda ovakav: to vam ja, na žalost, ne znam. Ja bih želio
da ozdravite i sretno se vratite svojim; ja ću moliti za vas i preporučiti
vas u svetoj misi, ali kada će Bog uslišati molitvu i u kojoj mjeri ili će
uslijediti samo olakšanje — to ja zbilja ne znam. Ali sa »ne znam« ne
smije se završiti razgovor. Zato se može nastaviti po prilici ovako: ali je-
dno sigurno znam — Bog svojih nikada ne ostavlja, ni u najtežoj bolesti,
ni u najvećim mukama, pa ni u onoj zadnjoj smrtnoj mucu kad jednom i
ona nastupi. Takvim i sličnim riječima bolesnika se podsjeća na ozbiljnost
situacije, ali ga se i krijepi u nadi da još uvijek nije sve izgubljeno.

Spomenuta dr. E. K. Ross u svojoj knjizi: *Razgovori s umirućima* na-
vodi i slijedeće: »Tračak nade podržava bolesnika kroz dane, tjedne i mje-
sece patnje. To je osjećaj da sve mora imati smisao, da će se ipak sve is-
platiti ako se još malo vremena izdrži; to je nada da će se na kraju sve
pokazati kao ružan san...« (str. 107).

Zaključak

Dakle, nikad dignuti ruke od bolesnika. Bolesnika jako veseli i ohrab-
ruje ako ga njegov župnik posjeti u bolnici, osobito ako to učini više puta.
Meni su više puta bolesnici govorili s radošću i s nekim neskrivenim po-
nosom da ih je njihov župnik (svećenik) posjetio, a iza toga su obično sli-
jedile velike riječi pohvale za dotičnoga velečasnog koji, uz sve svoje pos-
love i obaveze, stigne (možda i preko 100 kilometara) da posjeti svoga
bolesnog župljanina. Za bolesnike su to nezaboravni časovi. Ima svećenika

koji u svojem športskom zanosu dojure na koju Hajdukovu utakmicu u Split. Ne bi li se moglo tom prilikom (i ne samo tom prilikom) skoknuti i do bolnice pa posjetiti svoga župljanina ili prijatelja? To bi bilo zbilja lijepo povezivanje zabavnoga s korisnim.

Mnogom svećeniku neće uz najbolju volju biti moguće da posjeti svoga bolesnika, ali bi se moglo u molitvi vjernika u sv. misi (naročito župskoj) spomenuti bolesnika, što će opet samom bolesniku biti velika utjeha. Osim toga, bilo bi korisno, da župnici uvijek obavijeste bolničkog kapelana gdje se bolesnik nalazi u bolnici, staračkom domu ili toplicama, bez obzira da li je već bolesnik duhovno opremljen ili nije. Na taj način bi se moglo doprijeti i do onih bolesnika koji žele da im dođe svećenik, ali ne znaju kako će do njega doći. U hitnim slučajevima može se i telefonirati bolničkom kapelanu. On će rado učiniti uslugu, a to mu je uostalom i dužnost.

Na koncu želim još istaknuti da je za bolesnike veliki izvor utjehe kad im svećenik lijepo i bez žurbe podjeljuje sv. sakramente, tumačeći značenje pojedinih molitava i čitanja. Oni se obično čitavi pretvaraju u uho jer mnoge od tih tekstova oni prvi put čuju, a mnogima će to biti i prvi i zadnji put da ih čuju. Zato je vrijedno potruditi se da bolesniku i tom zgodom bude naviještena Radosna vijest, tj. Evanđelje. Budimo u tim momentima vjerni sluge Riječi, da se našom vjernom službom očituje i ostvari sva dubina i širina i veličina Kristove ljubavi, koji za sebe na početku javnog djelovanja proglašuje da je poslan »blagovjesnikom biti siromasima; proglasiti sužnjima oslobođenje, vid podariti slijepima; na slobodu pustiti potlačene, ostvariti puninu milosti Gospodnje« (Lk 4, 18—19). Zar ne bi bilo tragično kad bismo zbog svoje (profesionalne) žurbe i monotono-mrmljave recitacije osakatili radosnu Božju poruku, koju Bog kao osloboditelj upravlja siromahu i sužnju pozivajući ga u definitivno oslobođenje i uvodeći ga u puninu milosti Gospodnje? Budimo nosioci radosti i svjetla, da i nama jednom zasja svjetlost vječna!

ŽIVAN BEZIĆ

STARE I NOVE TAJNE. Sakramenti danas.

Makarska 1979. — Cijena 100 din.

U ovoj knjizi autor sistematski obrađuje sakramente s teološko-pastoralnog vidika ističući novosti koje su uslijedile liturgijkom reformom pojedinih sakramenata. Najprije govori općenito o sakramentima, a onda o svakom pojedinom svrstavajući ih pod slijedeće naslove: Kršćansko postojanje (kršćanska inicijacija i sakramenat krsta); Rast u vjeri (Euharistija i krizma); Život po vjeri (pokora i kršćanski brak); Služba vjere (svećeništvo u Crkvi); U susret Bogu (bolesničko pomazanje). Knjiga može poslužiti kao udžbenik za sakramentalogiju i pouku o sakramentima. Stoga će dobro doći svima koji proučavaju sakramente ili poučavaju o njima.

Narudžbe: »Služba Božja«, Žrtava fažizma 1, 58300 Makarska.
